

OKVIRNI NASTAVNI PROGRAM IZ STRANIH JEZIKA ZA SREDNJE STRUKOVNE TROGODIŠNJE I ČETVEROGODIŠNJE ŠKOLE

UVOD

Nastavni programi u srednjim strukovnim školama razlikovat će se s obzirom na tri osnovna tipa tih škola tj. na funkcionalnu uporabu stranog jezika za pojedinu struku. To su sljedeći programi:

1. Programi tehničkih i srodnih proizvodnih struka
2. Programi za hotelijersko-turističke tehničare
3. Programi za ugostitelje.
4. Programi za ekonomsku i trgovačku struku

Naravno, da će se i funkcije stranoga jezika razlikovati u svakom od navedenih programa. Dok će u prvom programu težište biti na temeljnom riječniku i razumijevanju jednostavnog stručnog teksta, poglavito naputaka o upotrebi strojeva i inih tehničkih pomagala, dotle će u drugom, i trećem programu težište biti na jeziku svakodnevnih govornih situacija. U stranom jeziku za hotelijersko-turističke tehničare i ugostitelje najviše će doći do izražaja i jezik struke, no stručni jezik bismo u tom slučaju zapravo mogli poistovjetiti s jezikom svakodnevnice komunikacije. Drugim riječima strani je jezik kod hotelijersko-turističkih tehničara i ugostitelja ne samo opće obrazovni predmet, već i stručni predmet.

Funkcija programa nameće i drugačiji tip poučnih materijala za strukovne trogodišnje škole. Za prvi tip škola to će biti jednostavniji udžbenik, koji će sadržavati različite stručne tekstove, no vodit će računa o tome, da je predznanje učenika u tim školama slabije, pa će i jezično gradivo biti vrlo postupno strukturirano i blago stupnjevano. I pored toga pokatkada će trebati odabrati još jednostavniji udžbenik, možda opće obrazovni udžbenik za učenje drugog stranog jezika u srednjim školama. No, isto tako kolikogod težimo tome da koncipiramo zajednički udžbenik za cijeli niz strukovnih škola, bit će pokatkada potrebno da se za pojedine struke sastave kraći radni materijali, koji će sadržavati određene stručne tekstove, naputke, prospekte i sl.

Za hotelijersko-turističke i ugostiteljske škole trebalo bi izdati zasebne udžbenike s obzirom na njihovu funkciju. Naravno, niti to ne će biti dostatno u svim smjerovima ugostiteljske struke, pa će i ovdje trebati za pojedina zanimanja predvidjeti zasebne radne materijale, koji će sadržavati izražajne i leksičke osobitosti tih zanimanja (konobari, recepcionari, kuhari).

Najveću pozornost treba posvetiti strukovnim školama za osobne potrebe, a iz toga treba posebice izdvojiti ugostiteljsku struku i to iz sasvim pragmatičkih razloga. Zapravo i obitničke škole za osobne usluge u širem smislu dopunjuju paletu naših turističkih potreba. Hrvatska s punim pravom naglašava svoju turističku, poglavito jadransku orijentaciju, a turizam ne ostvarujemo samo kroz ugostiteljstvo, već i kroz trgovinu i uslužne obrtničke djelatnosti (frizeri, kozmetičari, trgovci i ostale uslužne djelatnosti). U svim je tim strukama stručni jezik zapravo istovjetan jeziku svakodnevnih životnih situacija.

OPĆE ODREDNICE

Način i rasčlanba nastavnog programa

Nastavni program u srednjim strukovnim školama ima okvirni značaj, koji navodi ciljeve, sadržaje i planiranje nastave prema Zakonu srednjoj školi, što nastavniku daje dovoljno prostora za njegov stvaralački rad, ali ga istovremeno u određenoj mjeri i obvezuje.

To znači, da nastavnik ima slobodan odabir **redoslijeda, podjele gradiva** na veće, ili manje cjeline, **intanzivnije podjele pojedinih metodičkih cjelina**, te **odabira vježbi**. No, istovremeno nastavnik je obvezan učiniti napor kako bi učenici svladali što kvalitetnije **Okvirni nastavni plan i program**.

Nastavna načela

Temelje se na spoznaji da nastava stranih jezika ne ostvaruje samo ciljeve učenja stranih jezika, već i opće ljudske, nacionalne i etičke vrednote. Stoga se nastava stranih jezika interdisciplinarno povezuje i s ostalim nastavnim predmetima, poglavito s nastavom društvene skupine predmeta, no i s prirodnoznanstvenom skupinom, poglavito ekologijom.

To drugim riječima znači, da učenike treba naučiti da na stranom jeziku govore o vlastitoj zemlji i njenim kulturnim i duhovnim vrednotama, te da steknu i osnovne spoznaje o zemlji i narodu, čiji jezik uče kao i o opće ljudskim vrednotama (zaštita ljudske okoline, zaštita prava čovjeka, itd.).

Planiranje nastave

Uglavnom razlikujemo **globalno središnje planiranje nastave** i **srednjoročno planiranje**. Uz to nastavnik obavlja i dnevne pripreme nastavnih sati, koje mogu kadkada bitisamo određene natuknice, no često iziskuju i opširniju pripremu. Godišnje planiranje ne možemo obaviti prije početka nastavne godine, već se ono obavlja na temelju inicijalnih testova, ili na neki drugi način, a opet na temelju stvarnih sposobnosti naših učenika, tj. pretpostavka, kakve nastavne rezultate možemo od njih očekivati na kraju školske godine.

Srednjoročno planiranje je iscrpnije, te ono sadrži metode i načine rada, nastavna sredstva, pismene zadaće i sl.

No, godišnje, srednjoročno kao i dnevno planiranje nastavnog rada isključivo su u nadležnosti nastavnika. Stoga ono treba biti djelotvorno i samostalno, a treba se kloniti ustaljenih shema, koji isključuju nastavnikovu samostalnost i stvaralaštvo.

CILJ I ZADACI

Zajednički obrazovni cilj svekolike nastave u školi, pa tako i nastave stranih jezika služi sticanju temeljnog obrazovanja kao i - već prema interesima, sklonostima, darovitosti i sposobnosti učenika - pripremi za buduće zvanje, odnosno nastavak školovanja u višim školama. Stoga nastava u srednjoj strukovnoj školi treba biti poticajna i prvenstveno osposobljavati učenika za samostalni rad. Na taj način obrazovanje treba težiti osposobljavanju i pripremi učenika:

- za zrelu dob i svjesnu samoodgovornost,
- za odgovornost prema suvremenicima, potomstvu i prirodnom okruženju,
- za stvaranje razvojnih sposobnosti, ustrojstva temeljnih postupaka i stavova kao pretpostavke za dalji obrazovni put i osposobljavanje za život rada.

Stoga treba učenike poglavito osposobljavati za:

- razmišljanje o temeljnim pitanjima svrhovitosti, zadaća i odgovornosti prema ljudskoj opstojnosti,
 - očuvanje osobnog dostojanstva i vrednota,
 - omogućavanje donošenja vlastitih kritičnih prosudbi i besprekidnog daljeg usavršavanja.
- Istovremeno treba učenike osposobljavati za:
- svijesnu pripadnost hrvatskom narodnom biću s kojim ga povezuje europski svjetonazor i otvorenost prema svijetu,
 - spremnost da se djelatno zauzimaju za demokratsku i socijalnu pravnu državu, koja se temelji na načelima slobode i jednakopravnosti,
 - spremnost da se besprekidno traže nova rješenja smanjenja napetosti između osobne slobode i društvene odgovornosti,
 - spremnost na dijalog i suradnju,
 - spremnost na kritičku toleranciju i shvaćanje problema bilo svojih bližnjih, ili općedruštvenih.

U pogledu na obrazovne zadaće, posebna načela svijesnog učenja učenike treba posebno osposobljavati:

- kako bi shvatili probleme u njihovoj višeznakovitosti, njihove međusobne veze, te uzroke i posljedice određenih pojava,
- za kritičko promatranje i vjerodostojnost
- za logičko i kritičko razmišljanje, logičko zaključivanje, misaono postavljanje pitanja kao i razumno donošenje sveopćih i apstraktnih sudova,
- za usmeno i pismeno izražavanje, razne oblike opisivanja, koji se traže prilikom utemeljivanja kako konkretnih tako i apstraktivnih stvarnih i misaonih pojavnosti,
- za ispravno korištenje obavjesnih izvora, za vršenje odabira iz raznih izvora, za tvrdnje s istinitom namjerom i za mogućnost prepoznavanja manipulacije,
- za uporabu radnih tehnika i tehnika učenja kako s obzirom na mogućnost daljeg samostalnog rada tako i na stvaranje temeljnih znanstvenih postupaka i misaonih predodžbi,
- za sustavni i planski rad kao samostalan tako i za skupinu.

OPĆA (ZAJEDNIČKA) DIDAKTIČKA NAČELA

Temelje se na sljedećim sastavnicama:

1. Didaktička rasčlanba - planiranje i priprava,
2. Oblikovanje nastave,
3. Utvrđivanje rezultata rada i prosudbi o uspješnosti nastave.

Dinamička rasčlanba -

Odmjeravanje, formuliranje bližih nastavnih ciljeva, strukturiranje i redosljed nastavne građe okosnica su svake uspješne nastave, a temelje se na osobnom uvjerenju i iskustvu, iskustvu kolega i stručne literature. Nastavni sadržaji trebaju služiti široko dostižnim i stručno specifičnim ciljevima i trebaju voditi računa o **egzemplarnoj tj. paradigmatičnoj nastavi**, tj. takvoj nastavi, koja prvenstveno služi usvajanju onih sadržaja, koji su bitni za stvaranje razvojnih funkcija učenika bez kojih nema nastavka uspješnog učenja (gradivna, ili formativna znanja).

Odmjeravanje nastavnih sadržaja

Glede poučne vrijednosti ne mogu se svi nastavni sadržaji promatrati kao jednako važni. Kao mjerilo za odmjerenje nastavnih sadržaja služe poglavito slijedeća motrišta:

- značaj za postizanje stručno specifičnih i široko dostižnih obrazovnih i općih ciljeva,
- odabir nastavnih sadržaja s obzirom na dob i postupnost kao i na njihovu suvremenost,
- odabir s obzirom na stupanj težine (razina apstraktnosti, složenost, potrebne stručne pretpostavke)
- značaj s obzirom na druga, važnija nastavna područja (razvojne funkcije),
- mogućnost da se egzemplarnom nastavom prenose stečena znanja na druge nastavne sadržaje.

Formuliranje bližih nastavnih ciljeva

Za planiranje nastave potrebno je također pravovremeno ustanoviti, koji se zapravo ciljevi žele postići i da li se ti ciljevi mogu postići s obzirom na navedena mjerila.

Jasnoća i razumljivost u postavljanju ciljeva:

- dozvoljavaju preispitivanje obrazovne vrijednosti i odmjerenost nastavnog plana i programa,
- omogućavaju bolju motivaciju učenika,
- pružaju poticajni temelj za zadaće, koje se postavljaju s obzirom na prosudbu o uspješnosti programa.

Strukturiranje i redosljed nastavnih sadržaja

Za planiranje nastave potrebno je potpuno osvijestiti strukture nastavnih sadržaja. Samo je tako moguće ustanoviti, koje su pretpostavke glede svladavanja gradiva s obzirom na mogućnosti učenika, kakve zahtjeve postavlja poučni sadržaj pred učenika i kakvi su nastavni postupci potrebni. Postupku najvažnijih faza rada moraju prethoditi stručno specifična didaktička načela. Slijed nastavnih sekvenci ne smije se sastojati iz više, ili manje bezveznih područja nastavne građe, koje prate jedna drugu, već moraju predstavljati strukturiranu metodu cjelinu, koja je istovremeno integrirana u sveukupnost obrazovnog tijeka. Bezprekidno nadovezivanje na prethodne spoznaje i iskustva, posudba glede uporabe radnih tehnika i svladanih nastavnih vještina, aktiviranje stečenih vidika na druge nastavne predmete imaju snažnu motivirajuću moć i pomažu unapređivanju i utvrđivanju nastavnog procesa.

Oblikovanje nastave

Nastava ne smije ni u kom slučaju biti čista reprodukcija sadržaja, već mora biti problemska, mora u najvećoj mogućoj mjeri održavati interese učenika i osposobljavati ga za samostalni rad.

Nastavni postupci - Oblici učenja i pouke

Posebno je važno:

- poticati motivaciju,
- povezivanje novog i starog gradiva, aktiviranje spoznaja i motrišta,
- funkcionalni redoslijed pojedinih stupnjeva učenja,
- logičko odmjereni postupci učenja i pouke.

Kod djelatnog učenja dolaze posebno u obzir:

- slušanje s razumijevanjem, čitanje, govorenje iza i na poticaj zvučnog modela,
- vježbe dopunjavanja, supstitucije, asocijacije i sl.
- isticanje bitnih dijelova teksta, vođeni sastavci i sl.
- promatranje i zaključivanje (prepoznavanje i opis događaja, od jezičnih zakonitosti do iznimaka, jednakost i razlika, uporednost i suprotnost, analogija, uzrok i djelovanje, sudjelovanje raznih činbenika, sadržaj i oblik),
 - prepoznavanje problema, formuliranje pitanja i hipoteza,
 - uporaba i prosudba obavijesnih izvora raznih vrsta,
 - uporaba znanja i vještina u izmjenjenim situacijama (transfer znanja).

Društveni oblici pouke i učenja, znakovitosti ispravnih poučnih postupaka

- samostalni rad, rad u dvoje, rad u skupini,
- rasprave, interakcije "nastavnik-učenik" (N-U) i "učenik-učenik" (U-U)
- frontalni rad, učiteljev poticaj i razlaganje.

Pri tome treba posebnu pozornost obratiti na:

- brižno odabran, jasan i shvatljiv jezik, koji vodi računa o izboru riječi i pojmova, te načinu pojašnjavanja s obzirom na dob i stupanj predznanja učenika,
 - logično ispravno pojašnjavanje, postavljanje pitanja i radne zadaće, koja su u suglasju s ciljevima, sadržajem i metodama nastave. To drugim riječima znači da npr. u nastavi stranih jezika treba zadaće (bilo gramatičke, ili komunikacijske zadavati na jeziku, koji učenici razumiju, jer nije bitno usvajati metajezičku terminologiju, već jezik u komunikaciji..
 - poticanje u najvećoj mogućoj mjeri rad učenika djelotvornim izmjenama faza i metoda rada, nastojanjem uključivanja što većeg broja učenika.

Utvrđivanje rezultata rada i prosudbi o uspješnosti nastave

Utvrđivanju rezultata rada služe razna mjerila u nastavi (ponavljanje i povezivanje starog i novog gradiva, uvježbavanje, uporaba i transfer, stalno aktiviranje učenika i domaće zadaće).

Zadaće učitelja

U važne čimbenike pri ispunavanju učiteljevih zadaća spadaju ispravan stav učitelja i svrhovit odabir i uspješna uporaba različitih društvenih oblika nastave.

Od posebnog su značaja slijedeći čimbenici:

- samouvjerenost učitelja glede njegovih poučnih postupaka,
- njegovo poštenje, pravednost i dosljednost,
- uspostava povjerenja između učitelja, učenika i roditelja.

Prosudba o uspješnosti rezultata pouke i učenja

Učitelj treba stalno provjeravati rezultate napredovanja učenika i na taj način vršiti prosudbu uspješnosti vlastitog rada. To se između ostalog vrši kraćim petminutnim ispitima znanja, a na početku školske godine inicijalnim testovima znanja.

Nastavničke pripreme i korekcije, odnosno odstupanje od predviđenog plana rada trebaju postati stalni oblik nastavnih postupaka, planiranje nastave, tj. dio nastavnikove samosvijesti, a ne represivna metoda, kojom se nastavnika prisiljava na "formalističkom" izvršavanje dužnosti

OBRAZOVNE ZADAĆE NASTAVE STRANIH JEZIKA

Najvažniji cilj nastave stranih jezika je osposobljavanje učenika za komunikaciju s obzirom na njegovu dobnu skupinu. Na taj način treba učenike dovesti u položaj snalaženja u stranom jeziku s obzirom na jezičnu situaciju, tj. razumijevanje slušne i pismene poruke kao i ispravnog usmenog i pismenog izražavanja.

Dalji je cilj nastave stranih jezika kako bi učenici sticanjem znanja u stranom jeziku naučili nešto o zemlji i kulturnom nasljeđu naroda, čiji jezik uče i na taj način stekli ispravan stav o tim narodima, njihovim običajima i kulturi.

Ranije smo već istakli, da je jedan od ciljeva nastave stranih jezika naučiti učenika, kako bi bili u stanju na stranom jeziku govoriti o kulturnim i duhovnim vrednotama vlastitog naroda.

No, u važne ciljeve nastave stranih jezika spada i osposobljavanje učenika za samostalni rad, te kasnije obrazovanje i uključivanje u svijet rada.

Učenici trebaju također shvatiti jezični sustav, tj. funkcioniranje njegovih zakonitosti kao nužnoga sredstva komunikacije. Stoga trebaju shvatiti odnose među govornim iskazima i njihovu vezu s određenim situacijama, te trebaju biti u stanju prepoznati namjere sugovornika i u skladu s njima reagirati.

U okviru nastave treba učenicima prema mogućnosti jasno predočiti ciljeve i način rada, objasniti tehnike učenja (poglavito služenje riječnicima i ostalom priručnom literaturom), koje podupiru samostalno učenje stranih jezika.

VII. ZAVRŠNE PRIPOMENE

Predloženi okvirni programi solidan su temelj za ustrojstvo nastave u srednjim strukovnim školama, no oni su samo prvi korak prema suvremenom programiranju, tj. izradi iscrpnih programa, koji će pokrivati znatno veći broj strukovnih škola i koje će se pisati u obliku tzv. kurikuluma. No, i ovako napisani programi mogu dobro poslužiti učiteljima i profesorima stranih jezika kao i potencijalnim autorima udžbenika.

Na kraju željeli bismo uputiti nastavnike kako provoditi pismena provjeravanja znanja, tj. koje su njihove obveze glede provedbe školskih zadaća, testova ili kontrolnih zadaća tijekom školske godine. Iako o tome piše mnogo više u **NAPUTKU O PRAĆENJU I OCJENJIVANJU UČENIKA**, ipak ćemo navesti osnovna mjerila, koja ih u tom pogledu obvezuju. Ovisno o tipu škola razlikovat ćemo nekoliko osnovnih modela, u kojima varira broj pismenih provjeravanja znanja tijekom školske godine:

VII.1. — Trogodišnje strukovne škole s nastavnim fondom od 70 sati

U svakom polugodištu treba obvezno pisati po jednu školsku zadaću, a na kraju II. polugodišta treba napisati i jedan kontrolni uradak. Sadržaj i duljina tog kontrolnog uratka ovisit će o potrebi određene struke kao i o pedagoškoj prosudbi profesora stranog jezika. Naravno, prema potrebi pišu se i kraći 5-minutni uratci.

VII.2. — Trogodišnje i četvorogodišnje strukovne škole s nastavnim fondom od 105 sati godišnje

Pišu se minimalno 4 školske zadaće (po dvije u svakom polugodištu) kao i jedan cjelovit ispit znanja na kraju svakog polugodišta. Na kraju školske godine može se pisati i završni test, no svakako ne treba prekoračiti broj od maksimalno 5 pismenih provjeravanja znanja. Naravno, i na tom se stupnju preporučuju kraći petminutni pismeni uratci.

VIII.3. Drugi strani jezik s godišnjim fondom od 70 sati

Pišu se obvezno tri školske zadaće na godinu, odnosno jedna u I. polugodištu, a dvije u II. polugodištu. U II. polugodištu može se umjesto 2. školske zadaće pisati i cjelovit test, ili kontrolni ispit znanja.

Naravno, i na tom se stupnju preporučuju kraći petminutni pismeni uratci.

AUTORI PROGRAMA

I) za tehničke trogodišnje škole

1. Koraljka Mak, prof. Grafičke škole u Zagrebu
2. Marija Huzjak Šaban, prof. Obrtnička škola u Velikoj Gorici

II) za tehničke četvorogodišnje škole

1. Koraljka Mak, prof. Grafičke škole u Zagrebu

III) za ekonomske škole

1. Asima Selaković, prof. I. ekonomske škole u Zagrebu
2. Ljiljana Troskot, prof. I. ekonomske škole u Zagrebu

IV) za ugostiteljske i hotelijerske škole

1. Ivana Habek, prof.
2. Đurđa Hassler, prof.
3. Nada Rokić, prof.
4. Miroslava Španić, prof.
5. Višnja Kunović Tomaševski
Svi iz Ugostiteljsko-turističke škole u Zagrebu

Opći dio Programa i koordinator na ostalim dijelovima Programa:

Mr. Miroslav Dolenc